

ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

HISTORY
JOURNAL

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

OF YURIY FEDKOVYCH
CHERNIVTSI NATIONAL
UNIVERSITY

Рік заснування 1996

Foundation year 1996

№ 1/2022 (55)

№ 1/2022 (55)

ІСТОРИЯ

HISTORY
SCIENCES

Чернівці
Чернівецький національний
університет
2022

Chernivtsi
Chernivtsi National
University
2022

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
*Журнал входить до переліку наукових фахових видань
України з історичних наук категорії «Б»*
Наказ Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03. 2020 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21905-11805ПР від 05.02.2016 р.
Журнал індексується науково-метричною базою *Index Copernicus*
Веб-сайт: <http://hj.chnu.edu.ua>

Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : Історія. Чернівці : Чернівецький університет, 2022. № 1. 172 с.
Ч-49 <https://doi.org/10.31861/hj2022.55>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

Тематика наукового вісника охоплює питання історії України, всесвітньої історії, політичної історії, археології, етнології, спеціальних історичних дисциплін та краєзнавства.

У збірнику публікуються дослідницькі роботи та рецензії. Статті друкуються українською, російською, польською, румунською, англійською, німецькою та французькою мовами.

Редколегія випуску:

Олександр Филипчук, канд. іст. наук, наук. редактор (Чернівці, Україна);
Олександр Добржанський, д-р іст. наук, заст. наукового редактора (Чернівці, Україна);
Василь Ботушанський, д-р іст. наук, заступник наукового редактора (Чернівці, Україна);
Богдан Боднарюк, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Степан Борчук, д-р іст. наук (Івано-Франківськ, Україна);
Юрій Макар, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Андже́й Гіль, д-р іст. наук (Люблін, Польща);
Роман Дрозд, д-р іст. наук (Слупськ, Польща);
Лізавета Дубінка-Гуца, канд. іст. наук (Копенгаген, Данія);
Оксана Каліщук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Мирослав Кметь, д-р іст. наук (Банська Бистриця, Словаччина);
Антоній Мойсей, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Штефан Пурич, д-р іст. наук (Сучава, Румунія);
Олександр Руснак, канд. іст. наук (Чернівці, Україна);
Олександр Сич, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Людмила Стрільчук, д-р іст. наук (Луцьк, Україна);
Вікторія Тельвак, канд. іст. наук (Дрогобич, Україна);
Сергій Троян, д-р іст. наук (Київ, Україна);
Володимир Фісанов, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Михайло Чучко, д-р іст. наук (Чернівці, Україна);
Йоханнан Петровський-Штерн, д-р іст. наук (Чикаго, США);
Микола Гуйванюк, канд. іст. наук, відповідальний редактор (Чернівці, Україна).

Адреса редколегії: Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, факультет історії, політології та міжнародних відносин, тел. +38-050-538-51-10
e-mail: o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua

Published by Academic Council
of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Academic Journal Category «B»
Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine
№ 409 dated 17.03.2020
Certificate of registration KB № 21905-11805IIP dated 05.02.2016
The journal is indexed by scientific-metric base Index Copernicus
Website: <http://hj.chnu.edu.ua>

History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi :
Ч-49 Chernivtsi University, 2022. № 1. 172 p.
<https://doi.org/10.31861/hj2021.55>
ISSN 2414-9012
ISSN (Online) 2616-8766

The Journal keeps readers up-to-date with concise, thoughtful reviews of key topics on all aspects of the History of Ukraine, World History, Political History, Archeology, Ethnology, Anthropology and Regional Studies.

The backbone of the Journal comprises research and reviews. Languages: Ukrainian, Russian, Polish, Romanian, English, German and French.

Editorial Board:

Oleksandr Fylypchuk, PhD in History, Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Oleksandr Dobrzhanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Vasyl Botushanskyi, Doctor of History, Deputy Editor-in-Chief (Chernivtsi, Ukraine);
Bohdan Bodnariuk, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stepan Borchuk, Doctor of History (Ivano-Frankivsk, Ukraine);
Yurii Makar, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Andrzej Gil, Doctor of History (Lublin, Poland);
Roman Drozd, Doctor of History (Slupsk, Poland);
Lizaveta Dubinka-Guscha, PhD in History (Copenhagen, Denmark);
Oksana Kalishchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Myroslav Kmet', Doctor of History (Banska Bystrica, Slovakia);
Antonii Moisey, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Stefan Purich, Doctor of History (Suceava, Romania);
Oleksandr Rusnak, PhD in History (Chernivtsi, Ukraine);
Yohanan Petrovsky-Shtern, Doctor of History (Chicago, USA);
Liudmyla Strilchuk, Doctor of History (Lutsk, Ukraine);
Oleksandr Sych, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Victoria Telvak, PhD in History (Drohobych Ukraine);
Serhii Troian, Doctor of History (Kyiv, Ukraine);
Volodymyr Fisanov, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mykhailo Chuchko, Doctor of History (Chernivtsi, Ukraine);
Mykola Huivaniuk, PhD in History, Executive Editor (Chernivtsi, Ukraine).

Editorial Address: 58012, Chernivtsi, Kotsiubynskyi Str. 2, Ukraine, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, College of History, Political Science and International Studies, Tel. +38-050-538-51-10
e-mail: o.dobrzhanskiy@chnu.edu.ua

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Юрій М. ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ УКРАЇНСЬКИЙ РІЗНОВИД	6-12
Yurii M. ETHNIC IDENTITY AND ITS UKRAINIAN VARIETY	6-12
Балух О. КОЗАЦЬКІ ПОХОДИ КІНЦЯ 70-х РОКІВ XVI ст. В МОЛДАВІЮ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА РЕАЛІЇ	13-22
Balukh O. COSSACK CAMPAIGNS OF THE LATE 70s OF THE 16th CENTURY TO MOLDAVIA: INTERPRETATIONS AND REALITIES	13-22
Христан Н. ВІД ІСТОРІЇ ДО ПОЛІТИКИ: КНЯЗЬ ТА КОРОЛЬ РУСИ ДАНИЛО РОМАНОВИЧ У НАРОДНИЦЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ УЯВІ	23-33
Khrystan N. FROM HISTORY TO POLITICS: PRINCE AND KING OF RUS DANYLO ROMANOVYCH IN NARODNYK'S HISTORICAL IMAGINATION	23-33
Гуйванюк М., Королько А. ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СЕНЯ ГОРУКА	34-41
Huivaniuk M., Korolko A. PERSONAL FORMATION AND THE FORMATION OF SEN HORUK'S WORLDVIEW	34-41
Зубко О. ПРАЗЬКЕ ПОВСЯКДЕННЯ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ СІМОВИЧА (1923 – 1933) ...	42-50
Zubko O. PRAGUE EVERYDAY LIFE OF PROFESSOR VASYL SIMOVYCH (1923 – 1933)	42-50
Стрільчук Л. ЛУЦЬК У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ОСВІТНІ ЗАКЛАДИ	51-59
Strilchuk L. LUTSK IN THE INTERWAR PERIOD: FEATURES OF THE UKRAINIAN EDUCATIONAL PROCESS AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS	51-59
Руснак О. РОЗВИТОК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ І ХОТИНЩИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	60-67
Rusnak O. DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY OF NORTHERN BUKOVYNA AND KHOTYN REGION IN THE INTERWAR PERIOD	60-67

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко М. УЧАСТЬ МОЛДАВІЇ І ВАЛАХІЇ У ХОТИНСЬКІЙ ВІЙНІ 1621 РОКУ	68-88
Chuchko M. PARTICIPATION OF MOLDOVA AND WALLANIA IN THE KHOTYN WAR OF 1621	68-88
Степанков Вал., Степанков Віт. ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКА ВІЙНА 1620–1621 РОКІВ: МІФИ Й ІСТОРИЧНА ДІЙСНІСТЬ	89-107
Stepankov Val., Stepankov Vit. THE POLISH-TURKISH WAR OF 1620–1621: MYTHS AND HISTORICAL REALITY	89-107

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Карліна О., Малєончук Н. ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XV ст.	108-118
Karlina O., Maleonchuk N. THE CHURCH AND RELIGIOUS SITUATION IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE IN THE FIRST THIRD OF THE 15th CENTURY	108-118
Піддубний І. НАУКА І ПОЛІТИКА У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ІОНА ЯНКУ НІСТОРА	119-136
Piddubnyi I. SCIENCE AND POLITICS IN THE ION IANCU NISTOR CREATIVE LEGACY	119-136

ЕТНОЛОГІЯ

- Кухаренко О.** СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ 137-144
Kukhareno O. STRUCTURAL AND FUNCTIONAL RESEARCHES OF UKRAINIAN WEDDING RITUALS 137-144
- Воротняк І.** БУКОВИНСЬКІ ЛИПОВАНИ: ПОЯВА НА ТЕРИТОРІЇ КРАЮ І ЗНАЧЕННЯ ЕТНОНІМА В УСНІЙ ТРАДИЦІЇ 145-154
Vorotniak I. THE BUKOVYNIAN LIPOVANS: EMERGENCE ON THE TERRITORY OF THE REGION AND THE MEANING OF THE ETHNONYM IN THE ORAL TRADITION 145-154

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

- Ковалець Т.** «ВІЙСЬКО ТАКЕ, ЯКОГО ЩЕ ПОЛЬЩА НЕ МАЛА». МАЛОВІДОМІ ДОКУМЕНТИ З ПЕРЕДОДНЯ БЕРЕСТЕЦЬКОЇ БИТВИ 1651 РОКУ (ПУБЛІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ) 155-164
Kovalets T. «SUCH ARMY POLAND HAS NOT HAD YET». LITTLE-KNOWN DOCUMENTS FROM THE BATTLE OF BERESTECHKO OF 1651 (PUBLICATION OF HISTORICAL SOURCES) 155-164

РЕЦЕНЗІЇ

- Яценюк Ф.** РУХАЄТЬСЯ СВІТЛОМ» (лат. A lumine motus) – ПРИЛАД ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТОРІН ГОРИЗОНТУ Й ЧАСУ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Микола Ільків. Портативний сонячний годинник із Хотинської фортеці: атрибуція, особливості використання, просторово-часовий контекст. Чернівці: Технодрук, 2019. 208 с. 165-167
Yatseniuk F. «MOVING by LIGHT» (lat. A lumine motus) – A DEVICE FOR DETERMINING THE SIDES OF HORIZON AND TIME. Book review: Mykola Ilkiv. Portable Sundial from the Khotyn Fortress: Attribution, Usage Features, Space-time Context. Chernivtsi: Technodruk, 2019. 208 p. 165-167
- Глібіщук М.** РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Menkouski V., Šmigel' M., Dubinka-Hushcha L. «THE HUNGER GAMES»: Ukrainian Famine of 1932–1933 in History, Historiography and Historical policy. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 270 p.; Меньковський В., Шмигель М., Дубинка-Гуша Л. «Голодные игры». Украинский голод 1932–1933 гг. в истории, историографии и исторической политике. Банска-Бистрица: Belianum, 2020. 270 с. 168-169
Hlibischuk M. BOOK REVIEW: Menkouski V., Šmigel' M., Dubinka-Hushcha L. «THE HUNGER GAMES»: Ukrainian Famine of 1932–1933 in History, Historiography and Historical policy. Banská Bystrica: Belianum, 2020. 270 p.; Меньковський В., Шмигель М., Дубинка-Гуша Л. «Голодные игры». Украинский голод 1932–1933 гг. в истории, историографии и исторической политике. Банска-Бистрица: Belianum, 2020. 270 с. 168-169
- Гуйванюк М., Руснак О.** РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ: Олексій Кошель. Духовенство Правобережної України в національно-культурному і духовно-освітньому відродженні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): монографія / за ред. О.В. Добржанського. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 576 с. 170-171
Huivaniuk M., Rusnak O. BOOK REVIEW: Oleksii Koshel. The Orthodox Clergy of Right-Bank Ukraine in National, Cultural, Spiritual and Educational Revival (Second Half of the 19th – Beginning of the 20th Centuries) : monograph / ed. O.V. Dobrzhanskyi. Kamianets-Podilskyi : «Drukarnia «Ruta», 2022. 576 p. 170-171

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2022. – С. 145–154
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 1. – 2022. – pp. 145–154
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2022.55.145-154>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(477.85) «17/18»:271.222

© Іван Воротняк* (Чернівці)

БУКОВИНСЬКІ ЛИПОВАНИ: ПОЯВА НА ТЕРИТОРІЇ КРАЮ І ЗНАЧЕННЯ ЕТНОНІМА В УСНІЙ ТРАДИЦІЇ

У статті автор аналізує зміст усних свідчень, наявних у середовищі буковинських липован про час і обставини переселення їхніх предків на територію краю, а також етимологію етноконфесіоніма «липовани». Як відзначають дослідники, серед сучасних старообрядців і досі побутують усні оповідання, в яких зафіксований процес розселення у володіннях Габсбургів. Зазвичай носіями усної традиції виступають представники старшого покоління, які у свою чергу чули розповіді від своїх батьків. Вони і передають інформацію наступним поколінням. Практично всі липовани, незважаючи на свій вік, демонструють свою обізнаність із цього питання.

Буковинські липовани називали себе так, не вбачаючи в цьому нічого осудного. Як пояснювали самі інформатори, це робилося для того, щоб про них не дізналися росіяни. Дослідники вважають таке пояснення логічним, зважаючи на пережиті гоніння після реформи патріарха Никона.

Ключові слова: Буковина, липовани, росіяни-старообрядці, етноконфесіонізм, усна традиція.

Ivan Vorotniak (Chernivtsi)

THE BUKOVYNIAN LIPOVANS: EMERGENCE ON THE TERRITORY OF THE REGION AND THE MEANING OF THE ETHNONYM IN THE ORAL TRADITION

Abstract. *In this article, the author analyzes the content of oral evidence available among the Bukovynian Lipovans about the time and circumstances of the resettlement of their ancestors to the territory of the region, as well as the etymology of the ethno-confession name «Lipovans». As the researchers note, among modern Old Believers there are still oral stories that record the process of settling in the possessions of the Habsburgs. Usually, representatives of the older generation act as carriers of the oral tradition, who, in turn, heard stories from their parents. They pass on information to the next generation. Almost all Lipovans, despite their age, demonstrate their awareness in this matter. Note that their level of awareness depends on their personal interest in their own past and on the amount of accumulated facts. Usually such legends exist in the form of a tribal tradition.*

In the folk environment, several variants of legends about the appearance of the ethnonym «Lipovans» have developed. They are based on: a) characteristics of the terrain; b) the names of the original settlements; c) the names of the leaders. The most popular opinion is that the first settlers settled in linden forests, that is, the term «lipovan» comes from the name of the linden tree.

Bukovynian Lipovans called themselves that, not seeing anything sane in it. As the informants themselves explained, this was done so that the Russians would not find out about them. Researchers consider this explanation logical, given the previous persecution after the reform of Patriarch Nikon.

In everyday life, a certain distinction was formed in the use of terms, each of which occupied its own

* к.і.н., доцент кафедри всевітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

PhD in History, Associate Professor, Department of World History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

orcid.org/0000-0003-2383-0202

e-mail: i.vorotnyak@chnu.edu.ua

sphere: in everyday use and in publications on everyday topics – «Lipovans»; in publications that cover the life of the community – «Russian-Lipovani»; in church life – «Old Believers». Such a division of spheres of application also determines the further coexistence of the ethnonym «Lipovans» and the accompanying designations of the Bukovynian Old Believers diaspora.

Keywords: Bukovyna, Lipovans, Russian Old Believers, ethno-confessional name, oral tradition.

Буковина – історико-географічний регіон України, на території якого здавна мирно співіснував цілий ряд етнічних спільнот. Поліетнічність і поліконфесійність населення краю зумовлена його прикордонним статусом. Коли в 1774 р. австрійські Габсбурги відібрали цю територію у молдавських воєвод – васалів Оттоманської Порти, поруч з найбільш давніми і кількісно домінуючими жителями Буковини, якими були православні русини (українці) і молдавани (румуні), почали селитися представники інших етнічних груп – німці, поляки, угорці, словаки та ін. Умови толерантності, що сформувалися на Буковині під час правління Габсбурзької династії, дозволили всім народам краю зберегти свою етнічну культуру і конфесійну самобутність¹. Саме віротерпимість стала тим визначальним фактором, який з кінця XVIII ст. залучав сюди переслідуваних у Росії старообрядців, званих на батьківщині «розкольниками» або «старовірами»².

Феномен старообрядництва з моменту своєї появи і ось вже більш ніж три століття привертає увагу багатьох дослідників. Вивченням різних аспектів цього явища займалися як церковні діячі, так і вчені різних напрямів. У публікаціях XIX ст. термін «липовани» виводили з назви філіповської згоди. Така версія переходила в минулому з однієї публікації в іншу, але з різним до неї ставленням. Наприклад, А. Стадницький, автор статті, опублікованої в «Кишиневских епархиальных ведомостях», з певною обережністю зазначав: «Розкольники різних сект відомі під загальним ім'ям «липова» або «пилипонів». Ця назва відома в Румунії і в Буковині, вказує з усією вірогідністю на першопочаткових поселенців розколу в Бессарабії, які належали до Філіпової згоди»³. Подібна версія була продубльована в таких солідних довідкових виданнях, як «Енциклопедичний словник» Ф. А. Брокгауза, І. А. Ефрона, а також «Гранат». «Липовани – старообрядці філіповської згоди, які виселились у XVIII ст. за кордон в Буковину, Румунію, Пруссію», – повідомлялось, зокрема, в енциклопедичному словнику «Гранат»⁴. Як відзначає В. Ліпінська⁵, категоричність, притаманна енциклопедичним виданням, не дозволила авторам відобразити ні суперечливого ставлення до терміна, ні різноманітності релігійних поглядів росіян, які розселялися за межами російської держави.

Стосовно етимології етноніма «липовани» існували різні точки зору. Так, австрійський учений-натураліст кінця XVIII ст. професор Львівського університету Б. Гаке виводив походження назв «липовани» або «пилипони» від слов'янського слова «липа, липовое дерево», оскільки «вони виготовляли з нього домашнє начиння»⁶.

Дослідження історії і культури липован буковинськими науковцями почалося в кінці XIX ст. В цей час з'являється низка публікацій, переважно етнографічного характеру. Дослідник етносів Буковини, етнограф-аматор Д. Дан виводив етнонім «липовани» від імені «Філіп» («пилипони») і відзначав, що сусіди називали їх «филипованами» або коротко «липованами»⁷.

Сучасні чернівецькі дослідники М. Чучко і А. Гостюк схиляються до думки, що найбільш вірогідно етнонім «липовани» слід виводити від назви «филиповцы», який на території Молдавського князівства трансформувався в «липовани». Як впевнені історики, на користь цього твердження свідчить одна з найбільш давніх згадок носія такої назви на досліджуваній території. Це якийсь «Глігораш, липован», який фігурує в подвірному переписі населення Молдавії 1774 р. серед жителів с. Вашківці Черемошської округи Чернівецької волості. Причому назва «липовани» виступає в цьому випадку як явно усталений етнонім⁸.

У статті В. Ліпінської⁹ проаналізовані різні назви, що використовувались для позначення російських старообрядців, які переселялись до Південно-Східної Європи, в тому числі їхні самоназви. Дослідниця також простежує походження і моделювання етнонімів та конфесіонімів. Автор фокусує увагу на найбільш вживаному етнонімі «липовани», який сьогодні поширений не лише в середовищі росіян, які живуть на території Румунії, а й тих, хто розселився в Болгарії, Молдові, Україні, Росії.

Автори монографії, присвяченої історії та культурі бессарабського старообрядництва,¹⁰ на основі аналізу змісту усного переказу про переселення липован на Буковину і заснування Білокриницької митрополії, стверджують, що в його основі лежать реальні історичні події, що відбувались у 1782 р. й поклали початок організованому переселенню старовірів на територію краю.

Метою нашої публікації є аналіз усної традиції, наявної в середовищі липован стосовно переселення їхніх предків у володіння Габсбургів, і з'ясування питання – наскільки ці перекази можна співвідносити з реальними історичними подіями.

Зasadничою підставою для розрізнення «своїх» від «чужих»: євреїв, вірмен, німців, румунів, українців – слугувала і продовжує слугувати у старообрядців належність до їхньої древлеправославної віри¹¹. Саме релігійна самоідентифікація суттєво відрізняла липован від українського і східнороманського населення краю, яке також належало до православного віросповідання. За весь час свого перебування в межах краю старообрядцям вдалося зберегти свою унікальну матеріальну і духовну культуру, чому до певної міри сприяла їхня замкнутість і норми поведінки в іноетнічному (інорелігійному) оточенні.

Визначною подією в історії старообрядців стало відселення з дельти Дунаю на північ, у Буковину. Це пересування означало перехід з-під турецького панування на землі Австро-Угорської імперії. Дозвіл на переселення дав імператор Йосиф II, до якого звернулися липовани. Приводом до цього, згідно з даними усної традиції, послужив порятунок рибалками якогось високопоставленого пана. На знак подяки він обіцяв допомогу у влаштуванні справ старообрядців, для яких найбільш важливою справою було будівництво власної церкви. Історія про переселення передавалася липованами в різних варіантах. Порівняння цих переказів демонструє, як у свідомості народу збільшувалася значимість події через підвищення рангу героя.

В усіх переказах вказується, що в дельті Дунаю рибалки врятували австрійського підданого, а саме: а) невідомого пана, якого переслідували розбійники; б) імператорського генерала під час війни з турками; в) чиновника, на якого під час вимірювання фарватеру річки напали турки; г) посланця австрійського двору, який вижив після корабельної аварії; д) родича імператора, який потрапив до рук розбійників. Далі розповідається про візит рибалок до імператора¹².

Перекази про заснування Білокриницької ієрархії і донині побутують у народній пам'яті місцевих старообрядців. У 1986 р. дослідники записали переказ від місцевих старожилів: «Як наші церкву отримали? Австрійський міністр був, і поїхав він на низ, до Румунії. Не було машин тоді, як фаєтон такий – він їхав, і напали на нього розбійники. А наші старообрядці біля дороги в полі працювали, і вони прогнали розбійників. А наших тоді не чіпали, бо відважні були. Він і розпитав, хто ви такі, я вас нагородити хочу. Вони кажуть – не треба, наш селянський обов'язок врятувати людину. А їх тоді російська влада переслідувала сильно. Він запитує: що вам потрібно, я можу зробити. Вони кажуть: нас тут п'ять поселень, ми обговоримо. І вирішили – будемо просити, де нам побудуватися. Хочемо побудувати свою церкву, щоб відновити єпископа. Дійшло це до російської влади. Питають, хто це дав їм дозвіл. Кажуть – імператор Франц Йосиф дозвіл дав єпископа зробити. Стали вони думати, де такого єпископа знайти, який залишився непохитний. У Палестині, Італії є ще священники живі, тільки мирувати маслом потрібно. Знайшли одного, у відставці, в Константинополі, в Греції був. Вони тоді були під владою турків. Як тепер колонізація. Як американці тепер. Він був грек, чи болгарин? – грек! Він був у місті Боснії. Турецька влада почала на нього зводити наклеп, строгі турки в ті часи були.

І ось прийшли до нього просити, щоб він спільно служив, але без пенсії. Ось так, ось так розповіли все, а син його Андрій перекладає йому, це, мовляв, російські люди, вони в забутті давно, і потрібен їм священник. А він був 23 покоління з поповичів, освічена людина. Вони кажуть, що обливанців католики збили [з пантелику], похитнулася віра.

Ну, він згоден. Виїхали сюди, Дунай переїхали, в Австрію привезли. У Білу Криницю. Правителі дозволили. І підвели його під миропомазання священне.

Царю доповіли – відкрили митрополію в Австрії. Він тоді сказав «Піду війною». Він злякався, викликав його з Криниці, а той поставив вже двох або трьох священників. Він йому запропонував: або повернися в Константинополь, з двох – одне, або в довічне заслання. Він сказав: «На заслання, я усвідомив справжню віру». Він там жив безвизно, у в'язниці був. У той час кордони не охоронялися, пробиралися всіляко. І диякони. Звали його Амбросій! Там він і помер»¹³.

Отже, в липованській традиції є історичне зерно: старовіри справді розмовляли влітку 1782 р. з австрійським чиновником. Немає свідчень, урятували вони його від турків чи розбійників. Але в будь-якому випадку, традиційне пояснення, що привілеї старообрядці отримали завдяки цій зустрічі, явно беззмістовне. Австрійський капітан навряд чи міг мати настільки значний вплив на імператора, щоб вплинути на його рішення про умови поселення липован. Цю легенду необхідно розглядати як спробу пояснити хороше ставлення до липован з боку австрійської адміністрації¹⁴.

У середовищі буковинських старообрядців існувало три течії: 1) поповці або білокриницькі (народна назва – нова церква). Представники цього напрямку приймали священників від панівної церкви в інший спосіб: через миропомазання зі збереженням сану. Ця група перебувала під керівництвом священників, які приєдналися до старообрядництва від панівної церкви¹⁵. 2) біглопоповці (в народній вимові – «беспопцы» або стара церква), з 1991 р. отримали офіційну назву древлеправославні християни; 3) безпоповці, які не визнавали втікачів-священнослужителів російської православної церкви. Вважалося, що через реформи Никона (1663-1664) ця церква втратила справжнє священство. Для прихильників цієї категорії богослужіння проводилися наставниками, обраними з числа вірян¹⁶. Румунський історик Іоан Будаї Деляну виділяв також категорію «богородців» (ті, хто поклоняються Божій Матері)¹⁷. Сучасний румунський дослідник Д. Херенчук акцентує на тому, що у випадку старовірів не йдеться про «сектантські прояви», швидше навпаки – для прихильників джониконівського православ'я характерне тверде бажання зберегти старовинну віру в умовах гоніння, розпочатого проти них царською владою¹⁸.

Зазначимо, що як в українській, так і в румунській частинах Буковини місцеве неросійське населення всіх старообрядців називає липованами. Цей термін широко побутує серед самих старовірів. Однак одна частина старообрядців вважає його самоназвою, інша – прізвиськом¹⁹.

У народному середовищі склалося декілька варіантів переказів про появу етноніма «липовани». Вони ґрунтуються на: а) характеристиці місцевості; б) назвах першопочаткових селищ; в) іменах ватажків. Найбільш популярна думка про те, що перші поселенці облаштувалися в липових лісах, тобто саме від назви дерева липа походить термін «липовани». У переказах говориться також про існування в минулому селищ Липово, Липовень, Липовцы, Липшино. Від якогось з цих ойконімів нібито походить термін²⁰. На думку російської дослідниці В. Ліпінської, названий конфесіонізм походить не від назви дерева, а від одного з ранніх селищ, заснованих старообрядцями на Буковині. Таким вважається с. Липовень (Соколинці, південна частина Буковини, Румунія)²¹.

Назви сільських поселень часто мають декілька варіантів. Можливо, всі вищезазначені відносилися до одного населеного пункту, але їх могло бути і декілька. Перші поселення мігрантів часто були таємними та існували недовго. В даному випадку суттєвою є не кількість населених пунктів, а те, що з наведених вище ойконімів з найбільшою ймовірністю конструюється етнонім (Липово – липовани, Липовень – липовенцы, через втрату звука ц – Липова, а потім озвучування в липовани). Назва с. Липовень є румунізованим російським топонімом. Можна припустити заміну російських суфіксів на прийнятні в румунській мові: рос. – Лип + ов + ц + и на рум. – Lîrov + enî. Відповідно жителі будуть названі lîroveni. Як вважає В. Ліпінська, назва жителів селища Липовцы або Липовень на Буковині, прижившись на півдні, в Добруджі, отримала нове осмислення як позначення людей, що живуть у липових лісах²².

Перша документальна згадка слова «липовани», вжитого відносно старообрядців, датується 1880-ми рр. У цей час прагнення старовірів до створення власної ієрархії збіглося з намірами уряду Австрії колонізації незаселених земель. У 1781-1788 рр. велося листування між чиновниками та імператором, у якому старообрядці називалися липованами (lîroveni), як, мабуть, вони самі представилися австрійським урядникам. Отже, можна припустити, що цей термін, народжений у російському середовищі, вже увійшов як самоназва і назви переселенців у розмовну мову жителів Подунав'я. Подальші історичні події сприяли поширенню і закріпленню терміна «липовани».

У 1783 р. до Буковини прибули двоє представників старовірів – Олександр Алексєєв і Никифор Ларіонов для ознайомлення з місцевими природними умовами. Посланці зустрілись з очільником краю – бароном Карлом фон Енценбергом, який люб'язно їх прийняв. Під час зустрічі було досягнуто домовленостей про умови переселення, проживання і надання пільг з боку місцевої влади²³.

Побоюючись, що підтвердження обіцянок генерала Енценберга затягнеться, старообрядницькі депутати у супроводі угорського підданого Мартіна Ковача вирушили до Відня, де й були прийняті імператором²⁴. Вони звернулися до монарха з такими проханнями: 1) про видачу для них грамоти про привілеї, наданих їхнім одновірцям; 2) про забезпечення їх грошовою сумою, необхідною для зворотного шляху; 3) про видачу для них паспортів. Того ж дня імператор віддав усі необхідні розпорядження щодо задоволення прохань старообрядців, і президент придворної військової ради Андреас фон Гадік наступного дня надіслав копії цих розпоряджень буковинському крайовому управлінню, львівському генеральному командуванню і угорській владі²⁵. Отже, перекази зберегли раціональну основу – розмова з австрійським підданим і візит липован до Відня.

Великі привілеї, надані старовірам (наділення землею, будівельними матеріалами, звільнення на три роки від державних повинностей, звільнення ремісників від промислового податку і головне – дозвіл мати власне духовенство), безперечно, були привабливі для росіян як за кордоном, так і на батьківщині. Вищезазначені факти зумовили престижність мікроетноніма «липовани»²⁶.

Значимість нових поселень особливо зросла після того, як старообрядцям вдалося схилити на свій бік єпископа Амвросія, таємно вивезти його з Константинополя і доставити в Білу Криницю. Цілком природно, що зміцнення білокриницької згоди і збільшення чисельності її прихильників сприяли подальшому впровадженню терміна «липовани» як самоназви²⁷.

Висвітлені вище події стали причиною переселення російських старовірів з різних місць Молдови та Південної Бессарабії на Буковину, в тому числі і 20 сімей на чолі з Мартином Липованином, які заснували в 1787 р. с. Климівці (південна частина Буковини, Румунія). «Необхідно зауважити, – пише румунський дослідник Г. Анфімов, – що всі буковинські липовани називали себе так, ніколи не заперечували цього, не бачачи в цьому нічого поганого. В усіх рукописах, до яких в нас був доступ, ми не знайшли пояснень до походження цієї назви. Тільки один старий [респондент] в 50-х рр. (XX ст.) сказав нам: “Так треба, щоб не знали про нас росіяни”. Пояснення, вважаємо, цілком логічне, якщо взяти до уваги, що довелося їм пережити, коли їх винищували свої ж брати-росіяни»²⁸.

З теорією В. Ліпінської фактично погоджується румунський дослідник історії старообрядництва Ф. Кириле, який висунув обґрунтовану версію походження етноніма «липовани» від назви однойменного поселення, заснованого російськими переселенцями після 1769 р. На користь своєї гіпотези вчений наводить ряд аргументів, спираючись при цьому як на австрійські, так і на румунські джерела:

1. Відомо, що назва «липовани» щодо російських старообрядців почала вперше використовуватися на території Буковини. Австрійські і румунські документи, виявлені останнім часом у віденських, яських і чернівецьких архівах, підтверджують, що предки росіян-липован жили на Буковині ще з тих часів, коли вона входила до складу турецьких володінь. Саме тут, у Сучавському повіті, існувало кілька старообрядницьких поселень. Найперше з старообрядницьких селищ на Буковині – це Соколинці. Воно утворилося на території володінь монастиря Драгомирна, в глухому липовому лісі, на лівому березі річки Драгомирна, навпроти с. Митока-Драгомирна, на відстані 500 метрів від нього. Назву Соколинці цьому населеному пункту дали самі його жителі – російські старообрядці. Ця назва і донині добре відома в старообрядницькому середовищі²⁹.

2. У «Сказанні про старовірців, які живуть у Молдавії» розповідається, що в 1742 р., за доносом на соколинських старообрядців одного чиновника-хабарника, вони були викликані в столицю Молдови – Яси і тут «перед правителем Міхаєм Раковіною і цілим собором давали пояснення про себе і про свої вірування». Представник старообрядців чернець Тихон свідчив: «Ми прийшли в цю Волощину (тобто Валахію – так називали тоді Румунське князівство) в літо 7232 (тобто в 1724 р.) у дні господаря Міхая – воєводи всієї Молдавії». У той час, поряд з назвою Соколинці, в лексиці місцевих жителів румунів побутувала вже й друга його назва – Липовень (рум. *Lipoveni*). Від цього саме селища і походить загальна назва (етнонім) «липовани» щодо російських старообрядців³⁰.

3. Підтвердженням того, що назва липовень (або липовань) пішла від місця постійного проживання російських старообрядців на землях монастиря Драгомирна, є й те, що там, де російські старообрядці осіли і заснували селище Соколинці, ріс густий липовий ліс. Там вони жили спочатку в землянках і, побудувавши собі церкву, сповідували свою віру. Безсумнівно, сам термін Липовень (рум. *Lipoveni*) є похідним від російського іменника липа (липа > лип + ован; лип + вень > липован

– липовень). При цьому є всі підстави вважати, що слово «липа» перейняло місцеве румунське населення від старообрядців, які оселилися там. До цього варто додати ще й те, що назва Липовень або липовани не пішла від самих старообрядців, а їх стало так називати місцеве румунське населення, з яким старообрядці-соколинці безпосередньо контактували. Унаслідок цього перших російських старообрядців, які оселилися в липовому лісі володін Драгомирненського монастиря, в старообрядницькому середовищі називали соколинці, а в середовищі місцевого румунського населення – липованами (рум. *Lipovani*; *lipoveni*) – тобто тими, хто живе в липовому лісі³¹.

Етнонім «липовани» (*die Lipowaner*) стосовно росіян-старообрядців, які проживають на території Молдови, вперше зустрічається в австрійських офіційних документах ще з 1777 р., коли старообрядницьке селище Соколинці було виявлене представниками австрійської адміністрації під час проведення перепису монастирських володін.

4. Аж до приєднання північної частини Молдавії до Австрійської імперії (1775 р.) і перетворення її в австрійську провінцію під назвою Буковина, назви Соколинці і Липовень вживали паралельно як неофіційні назви одного й того ж населеного пункту. Однак з 6 серпня 1786 р., на підставі імператорського декрету, Липовень (*Lipoweny*) стало офіційною назвою с. Соколинці³².

5. З нагоди реорганізації Буковини за дорученням імператора Йосифа II австрійські дослідники більш поглиблено, ніж це зробили російські історики, стали вивчати походження і соціально-економічне становище населення провінції. У цьому ж контексті вони детально досліджували й історію російських липован.

6. У 1777 р. військовий адміністратор Буковини генерал К. фон Енценберг особисто інспектував Буковину, в тому числі й Соколинці, а в 1779 р. провів і перший перепис населення Буковини, в якому, зокрема, згадується, що в с. Липовень уже проживало тоді 15 сімей липован. Генерал Енценберг надав Йосипу II вичерпну інформацію про буковинських і молдавських липован у своїх реляціях за 1777-1786 рр. У цих же документах вперше згадується термін «липовани» (нім. *die Lipowaner*), який він, ймовірно, перейняв від місцевої влади, з якою старообрядці підтримували постійні контакти³³.

На карті Буковини – додатку до імператорського декрету від 6 серпня 1786 р. зафіксовані подвійні назви багатьох населених пунктів, одна з яких вказувала на національне походження їхніх мешканців: Митока-Драгомирна-Липовень, Климеуць-Липовень, Ступка-Липовени, Бретешть-Липовень, Манолі-Липовень та ін.³⁴. Поява на карті Буковини подвійних назв одного і того ж населеного пункту мотивується тим, що австрійський уряд уникав створення багатонаціональних поселень з метою недопущення небажаних міжнаціональних конфліктів. Тому колоністів (липован, русинів (українців), німців, румунів з Трансильванії та Марамурешу, поляків з Галичини, чехів та ін.) селили окремо, наділяючи їх землею і лісом³⁵.

Отже, в декреті від 6 серпня 1786 р. російські старообрядці офіційно називаються липованами, а українці – русинами, гуцулами. Термін «липовани» став, відповідно, синонімом слова старовіри або старообрядці, позначаючи «чистих росіян, вихідців з самого серця Росії, які дотримуються старої віри дониконівських обрядів»³⁶. З тим фактом, що ця назва походить не від самих російських старообрядців, а від іновірів, і лише після цього вони почали називати себе липованами, погоджуються майже всі дослідники³⁷.

Як вважає С. Феноген, причиною запровадження австрійською владою терміна «липовани» в офіційний документообіг послужили дипломатичні міркування, оскільки, даючи старообрядцям дозвіл заснувати на Буковині власну ієрархію, Австрія намагалася не входити в конфлікт зі своїм сусідом – Росією. Тож термін «липовани» став використовуватися для «прикриття» росіян, які опинилися за кордоном, наважились зберегти свою мову, стару православну віру, обряди і звичаї, яких Росія не визнавала³⁸.

Ряд етимологічних переказів побутує до нашого часу в с. Липовани (Вижницького р-ну), причому вони стосуються як самого етноніма, так і похідної від нього назви села. Найчастіше можна почути, що етноназва виникла як прізвище: воно натякало на убогий вигляд перших поселенців, які ходили в лаптях, плетених із липової кори. А назва села нібито вказує на те, що в селі з давніх-давен росло багато лип³⁹. Під час польових досліджень у 1995 р. науковці зафіксували переказ, згідно з яким предки старовірів прибули на терени краю «з тих місць, де

була липа». Для посилення авторитетності інформації, респондент посилався на той факт, що «саме так мені старі говорили»⁴⁰.

Сучасні старообрядці сприймають свою історичну назву й самоназву, під якою їх стільки часу знали на Буковині, по-різному. У липованських селах подеколи вживають її як паралельну самоназву ще й досі, тож від старожилів із Білої Криниці чи Липован можна почути: «Ми себе називаємо липованами»⁴¹. Натомість більшість представників чернівецької громади сприймають історичну етноназву вже як прізвисько. На таке сприйняття впливає й позиція настоятеля старообрядницького храму в Чернівцях о. Леонтія (Варварича), який навіть вважає її образливою. Мовляв, вона стосувалася лише безпоповців-філіповців, а прикладення такої назви до буковинських старообрядців-поповців є цілковитим історичним непорозумінням⁴².

Зазначимо, що в теперішній час в Румунії (у т. ч. і південній частині Буковини) поряд з етнонімом «липовани» вживається ускладнений термін «росіяни-липовани» і позначення конфесійної належності – «старообрядці». Спроби виділити будь-яку з назв як пріоритетну викликають напруженість у суспільстві. Представники цієї групи російського народу в інших місцях розселення називаються липованами. Тому ускладнену конструкцію (росіяни-липовани) можна назвати скоріше адміністративною, ніж народною⁴³.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що в середовищі старобрядців і досі побутують усні перекази про обставини переселення їхніх предків на Буковину. Носіями історичних знань здебільшого є люди старшого і середнього віку, які чули розповіді від своїх батьків і передають їх молодшим, тим самим виступаючи сполучною ланкою у діалозі поколінь. Як свідчать матеріали польових досліджень, практично кожен представник цих вікових груп може повідомити якісь факти, що стосуються історичного минулого старообрядців. Однак ступінь їх обізнаності різний, залежить від особистого інтересу до своєї історії та від обсягу накопиченої інформації. В основі усних переказів лежать реальні історичні події, що передували переселенню старообрядців на територію Буковини і визначили подальший процес їхнього розселення на території краю (зустріч з австрійським викопосадовцем, який порадив їм перебраться у володіння Габсбургів, аудієнція в імператора і надання останнім розпоряджень про пільги на час освоєння на новій Батьківщині).

У побуті склалося певне розмежування у вживанні термінів, кожен з яких зайняв свою сферу: в розмовній мові і в публікаціях на побутові теми – липовани, в публікаціях, що відображають життя громади, – росіяни-липовани, у церковному житті – старообрядці. Схожий розподіл сфер вживання зумовлює й подальше співіснування етноніма «липовани» і супутніх позначень буковинської старообрядницької діаспори.

¹ А. Гостюк, М. Чучко, *Обстоятельства появления и динамика численности старообрядцев-липован на Буковине в конце XVIII – начале XX вв.* [Circumstances of appearance and population dynamics of Lipovan Old Believers in Bukovina in the late 18th – early 20th centuries], in Липоване. История и культура русских-старообрядцев, Вып. 1, Одесса, 2004, с. 33.

² *Die Bukowina. Eine Allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство*, Чернівці, Зелена Буковина, 2004, с. 35.

³ А. Стадницкий. *Состояние раскола и сектантства в Бессарабии (из отчетов миссионеров за 1887 г.)* [The state of schism and sectarianism in Bessarabia (from the reports of the missionaries for 1887)], in Кишиневские епархиальные ведомости, 1888, № 8, 15 апреля, с. 322.

⁴ П. Ир. *Липованы* [Lipovans], in Энциклопедический словарь. Изд. Ф. А. Брокгауза-И. А. Ефрона, Т. XVII, Санкт-Петербург, 1896, стб. 722; *Липоване* [Lipovans], in Энциклопедический словарь Гранат, Т. 27: Лемуры-Майков, Москва, Изд. тов. А. Гранат и К°, 1913, стб. 178.

⁵ В. Липинская. *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии* [Ethnonyms and Confessionims of the Russian population in Romania], in Этнографическое обозрение, 1998, № 5, с. 49.

⁶ Б. Боднарюк, М. Чучко. *Старообрядческое население Буковины в описании австрийского натуралиста конца XVIII в. Балтазара Гаке* [The Old Believer population of Bukovina in the description of the Austrian naturalist of the end of the 18th century Balthazar Gaquet], in Липоване: история и культура русских-старообрядцев, Вып. 5, Одесса, 2008, с. 28.

⁷ D. Dan. *Die Lippowaner, in Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild*. Bukowina, Wien: Verlag Eduard Beiyer, o.J., 1899, s. 282-283.

⁸ А. Гостюк, М. Чучко, *Обстоятельства появления и динамика численности старообрядцев-липован на Буковине в конце XVIII – начале XX вв.*, с. 38.

⁹ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*.

¹⁰ Е. Смилянская, Н. Денисов, *Старообрядчество Бессарабии: книжность и певческая культура [Old Believers of Bessarabia: bookishness and singing culture]*, Москва, Индрик, 2007, с. 21.

¹¹ І. Чеховський, *Старообрядці Буковини: проблеми адаптації й збереження етнорелігійної ідентичності в сучасному суспільстві [Old Believers of Bukovina: problems of adaptation and preservation of ethno-religious identity in modern society]*, in Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. Вип. 203-204, с. 159.

¹² Н. Субботин, *История белокриницкой иерархии [History of the Belokrinitzskaya hierarchy]*, Т. 1, Москва, 1874, с. 116-118.

¹³ Е. Смилянская, Н. Денисов, *Старообрядчество Бессарабии: книжность и певческая культура [Old Believers of Bessarabia: bookishness and singing culture]*, Москва, Индрик, 2007, с. 21.

¹⁴ Е. Смилянская, Н. Денисов, *Старообрядчество Бессарабии*.

¹⁵ Д. Хренчук, *Сообщество русских липован в Буковине. Размышления [Community of Russian Lipovans in Bukovina. Reflections]* in Липоване. История и культура русских-старообрядцев, Вып 3, Одесса, 2006, с. 145.

¹⁶ Д. Хренчук, *Сообщество русских липован в Буковине. Размышления*.

¹⁷ М. Чучко, Б. Боднарюк, *«Краткие замечания о липованах Буковины одного трансильванского румына в начале XIX века»* in Липоване. История и культура русских-старообрядцев, Вып. 2, Одесса, 2005, с. 50.

¹⁸ Д. Хренчук, *Сообщество русских липован в Буковине. Размышления*, с. 145.

¹⁹ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии [Ethnonyms and confessions of the Russian population in Romania]*, in Этнографическое Обозрение, 1998, № 5, с. 49.

²⁰ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*, с. 50.

²¹ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*, с. 51.

²² В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*, с. 52.

²³ И. Воротняк, *История и культура буковинских липован в научном наследии Григория Купчанко [History and culture of the Bukovinian Lipovans in the scientific heritage of Hryhoriy Kupchanko]* in Липоване. История и культура русских-старообрядцев, Вып. 5, Одесса, 2008, с. 74.

²⁴ М. Сайко, *Возникновение старообрядческих поселений на Буковине [The emergence of Old Believer settlements in Bukovina]* in Старообрядчество: история, традиции, современность, Москва, Издательский отдел Музея истории и культуры старообрядчества, 1994, с. 32.

²⁵ Г. Купчанко, *Поселение русских старообрядцев в Буковине [Settlement of Russian Old Believers in Bukovina]* in Исторический вестник, Историко-литературный журнал, 1898, №7. Июль, с. 189.

²⁶ В. Липинская, *Названия селений в Румынии [Names of villages in Romania]*, URL: <http://samstar-biblio.uscoz.ru/publ/189-1-0-249>

²⁷ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*, с. 52.

²⁸ Цит. за: Н. Абакумова-Забунова Н, *О названии и самоназвании русских старообрядцев Молдовы [About the name and self-name of the Russian Old Believers of Moldova]*, in Revista de etnologie și culturologie, 2013, Vol. XIII–XIV, с. 89.

²⁹ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване» [On the genesis of the Ethnonym «Russian Lipovans»]*, in Старообрядчество. История, культура, современность. Материалы, Т. II, Москва, 2007, с. 107.

³⁰ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*, с. 108.

³¹ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*, с. 109.

³² Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*, с. 110.

³³ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*.

³⁴ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*.

³⁵ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*, с. 111.

³⁶ Ф. Кирилэ, *О генезисе этнонима «русские липоване»*.

³⁷ А. Красовски, *Научный переполох вокруг этнонима «липоване» и его народная этимология [Scientific commotion around the ethnonym «Lipovans» and its folk etymology]*, in Голоса Сибири. Литературно-художественный альманах, Вып. 6, Кемерово, Кузбассвузиздат, 2007, с. 1134.

³⁸ А. Красовски, *Научный переполох вокруг этнонима «липоване» и его народная этимология*, с. 1135.

³⁹ І. Чеховський, *Трансформація старожитньої традиції в сучасному старообрядницькому середовищі Чернівців* [Transformation of ancient tradition in the modern Old Believer environment of Chernivtsi], in Етнос. Культура. Духовність. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні моделі розвитку туристичної інфраструктури України. Буковинське та світове старообрядництво: історія, культура, туризм», Чернівці, 23-24 вересня 2006 р., Ч. 2, Чернівці, 2006, с. 285.

⁴⁰ В. Липинская, *Исторические предания липован*, с. 53.

⁴¹ І. Чеховський, *Трансформація старожитньої традиції в сучасному старообрядницькому середовищі Чернівців*, с. 285.

⁴² І. Чеховський, *Трансформація старожитньої традиції в сучасному старообрядницькому середовищі Чернівців/*

⁴³ В. Липинская, *Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии*, с. 53.

References

1. N. Abakumova-Zabunova N. O nazvanii i samonazvanii russkih staroobryadcev Moldovy [About the name and self-name of the Russian Old Believers of Moldova], in Revista de etnologie și culturologie, 2013, Vol. XIII–XIV, s. 86-95.
2. В. Bodnaryuk, М. Chuchko. Staroobryadcheskoe naselenie Bukoviny v opisaniі avstrijskogo naturalista konca XVIII v. Baltazara Gake [The Old Believer population of Bukovyna in the description of the Austrian naturalist of the end of the 18th century Balthazar Gaquet], in Lipovane. Istoriya i kul'tura russkih rossiyan-staroobryadcev, Vyp. 5. Odessa, 2008, s. 19-30.
3. І. Chekhovskiy. Staroobriadtsi Bukovyny: problemy adaptatsii y zberezhennia etnorelihiinoi identychnosti v suchasnomu suspilstvi [Old Believers of Bukovyna: problems of adaptation and preservation of ethno-religious identity in modern society], in Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Filosofii. Vyp. 203-204, Chernivtsi, 2004, s. 158-165.
4. І. Chekhovskiy. Transformatsiia starozhytnoi tradytsii v suchasnomu staroobriadnytskomu seredovyschi Chernivtsiv [Transformation of ancient tradition in the modern Old Believer environment of Chernivtsi], in Etnos. Kultura. Dukhovnist. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Innovatsiini modeli rozvytku turystychnoi infrastruktury Ukrainy. Bukovynske ta svitove staroobriadnytstvo: istoriia, kultura, turyzm», Chernivtsi, 23-24 veresnia 2006 r., Ch. 2, Chernivtsi, s. 282-293.
5. D. Dan. Die Lippowaner [The Lippovans], in Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina, Wien: Verlag Eduard Beiyer, o.J, 1899, s. 282-295.
6. Die Bukowina. Eine Allgemeine Heimatkunde = Bukovyna. Zahalne kraieznavstvo [Bukovyna. General local lore]. Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2004, 488 s.
7. А. Gostiyk, М. Chuchko. Obstoyatel'stva poyavleniya i dinamika chislennosti staroobryadcev-lipovan na Bukovine v konce XVIII – nachale XX [Circumstances of appearance and population dynamics of Lipovan Old Believers in Bukovyna in the late 18th – early 20th centuries]. in Lipovane. Istoriya i kul'tura russkih rossiyan-staroobryadcev, Vyp. 1. Odessa, 2004, s. 33-40.
8. D. Hrenchuk. Soobshchestvo russkih lipovan v Bukovine. Razmyshleniya [Community of Russian Lipovans in Bukovyna. Reflections] in Lipovane. Istoriya i kul'tura russkih rossiyan-staroobryadcev, Vyp. 3. Odessa, 2006, s. 141-148.
9. F. Kirile. O genezise etnonima «russkie lipovane» [On the genesis of the Ethnonym «Russian Lipovans»], in Staroobryadchestvo. Istoriya, kul'tura, sovremennost'. Materialy, T. II, Moskva, 2007, s. 104-117.
10. А. Krasovski. Nauchnyj perepoloh vokrug etnonima «lipovane» i ego narodnaya etimologiya [Scientific commotion around the ethnonym «Lipovans» and its folk etymology], in Golosa Sibiri. Literaturno-hudozhestvennyj al'manah, Vyp. 6, Kemerovo, Kuzbassvuzizdat, 2007, s. 1132-1137.
11. G. Kupchanko. Poselenie russkih staroobryadcev v Bukovine [Settlement of Russian Old Believers in Bukovyna] in Istoricheskij vestnik, Istoriko-literaturnyj zhurnal, 1898, № 7. Iyul', s. 182-192.
12. V. Lipinskaya. Etnonimy i konfessionimy russkogo naseleniya v Rumynii [Ethnonyms and Confessionims of the Russian population in Romania], in Etnograficheskoe Obozrenie, 1998, № 5, s. 44-55.
13. V. Lipinskaya. Nazvaniya selenij v Rumynii [Names of villages in Romania], URL.: <http://samstar-biblio.ucoz.ru/publ/189-1-0-249>

14. P. Ir. Lipovany [Lipovans]. in Enciklopedicheskij slovar'. Izd. F. A. Brokgauza-I. A. Efrona, T. XVII, Sankt-Peterburg., 1896, stb. 722; Lipovany [Lipovans], in Enciklopedicheskij slovar' Granat, T. 27: Lemury-Majkov, Moskva, Izd. tov. A. Granat & K°, 1913, stb. 178.
15. M. Saiko. Vozniknovenie staroobryadcheskih poselenij na Bukovine [The emergence of Old Believer settlements in Bukovyna] in Staroobryadchestvo: istoriya, tradicii, sovremennost', Moskva, Izdatel'skij otdel Muzeya istorii i kul'tury staroobryadchestva, 1994, s. 31-50.
16. E. Smilyanskaya, N. Denisov, Staroobryadchestvo Bessarabii: knizhnost' i pevcheskaya kul'tura [Old Believers of Bessarabia: bookishness and singing culture], Moskva, Indrik, 2007, 432 s.
17. A. Stadnickij. Sostoyanie raskola i sektantstva v Bessarabii (iz otchetov missionerov za 1887 g.) [The state of schism and sectarianism in Bessarabia (from the reports of the missionaries for 1887)]. in Kishinevskie eparhial'nye vedomosti, 1888, № 8, 15 aprelya, s. 322.
18. N. Subbotin, Istoriya belokrinickoj ierarhii [History of the Belokrinitskaya hierarchy], T. 1, Moskva, 1874, 516 s.
19. I. Vorochniak. Istoriya i kul'tura bukovinskih lipovan v nauchnom nasledii Grigoriya Kupchanka [History and culture of the Bukovynian Lipovans in the scientific heritage of Hryhoriy Kupchanko] in Lipovane. Istoriya i kul'tura russkih rossiyan-staroobryadcev, Vyp. 5. Odessa, 2008, s. 71-74.